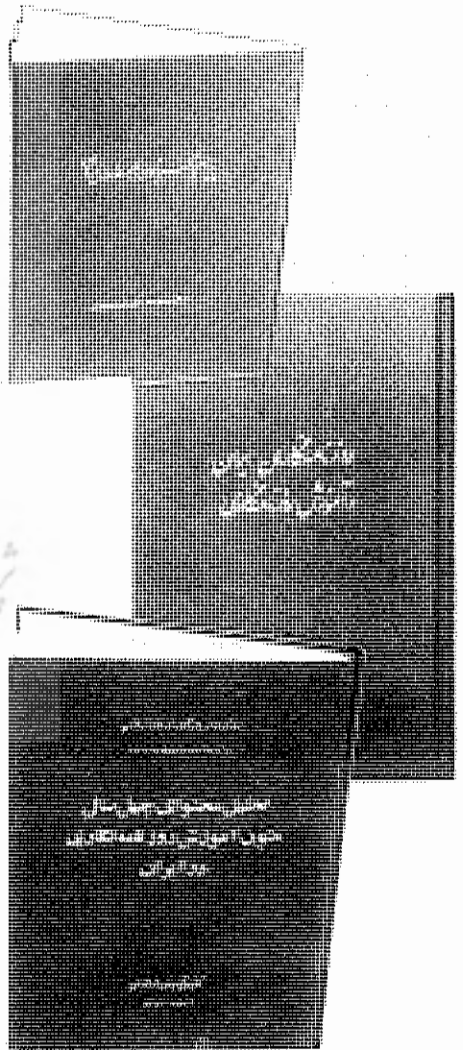

یک تحقیق علمی دقیق

ع. بیرانوند

۱. محسنیان‌راد، مهدی؛ ... و همکاران. پیام‌آفرینان مطبوعات ایران. تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۱، ۱۶۵ ص (قطع روزنامه‌ای، تکثیر محدود).

۲. ——. روزنامه‌نگاران ایران و آموزش روزنامه‌نگاری. تهران، مرکز تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۲، ۲۳۰ ص (قطع رحلی تکثیر محدود).

۳. ——. تحلیل محتوای چهل سال متون آموزش روزنامه‌نگاری در ایران. تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۲، ۱۲۴ ص (قطع رحلی، تکثیر محدود).

با آنکه روزنامه‌نگاری در ایران، بیش از ۱۵۸ سال سابقه دارد، اما عمر «آموزش روزنامه‌نگاری» به زحمت به پنجاه سال می‌رسد که آن هم البته ناپیوسته و منقطع بوده است، و شاید به همین علت است که کمتر تحقیق جدی و جامعی دربارهٔ این رشته از دانش بشری به زبان فارسی صورت گرفته است.

مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها چندی پیش به فکر افتاد تا تحقیق جامعی دربارهٔ «وضعیت نیروی متخصص مطبوعات و آموزش روزنامه‌نگاری در ایران» انجام دهد، و این مهم را برعهده دکتر مهدی محسنیان‌راد گذاشت. وی موضوع کار خود را به سه بخش مستقل تقسیم کرد:

۱. پیام‌آفرینان مطبوعات ایران: تحقیقی است دربارهٔ وضع کنونی دست‌اندرکاران مطبوعات، که در سال ۱۳۷۱ به پایان رسیده و به صورت کتابی مستقل تحت همان عنوان منتشر خواهد شد.

این تحقیق، حاصل کار گروهی یک‌سالهٔ بیش از سی و پنج تن از دانشجویان و صاحب‌نظران رشتهٔ علوم ارتباطات اجتماعی

است که به راهنمایی دکتر مهدی محسنیان‌راد، تحقیقی دقیق و وسیع به‌منظور «برنامه‌ریزیهای میان‌مدت و بلندمدت برای افزایش تخصص روزنامه‌نگاران» انجام داده‌اند. پژوهشگران برای رسیدن به این هدف نخست به گردآوری دودسته از اطلاعات پرداخته‌اند: (۱) اطلاعات مربوط به نشریه؛ (۲) اطلاعات مربوط به پیام‌آفرینان نشریه.

این تحقیق شامل سه بخش مستقل است: ۱. «روزنامه‌نگاران ایران»، که در ضمن آن مشخصات عمومی روزنامه‌نگاران (جنس، سن، سابقهٔ کار، محل اشتغال، میزان تجربه، عنوان شغلی، حوزهٔ خبری، مشاغل جنبی...)، و نیز تحصیلات و تخصص و آموزش، و بالاخره درآمد و سایر مشاغل روزنامه‌نگاران، مورد بررسی قرار گرفته است؛

۲. «مطبوعات ایران» شامل مشخصات عمومی، شکل، قطع، فاصلهٔ انتشار، محل چاپ، زبان، مخاطب، محتوا، امکانات... و نیروی انسانی غیرتحریری، و عمر، تیراژ، وزن مطبوعات؛

۳. «نگاهی به مطبوعات ایران در مقایسه‌های جهانی» و نتیجه‌گیری.

سه پیوست درباب «فهرست الفبایی نشریاتی که امتیاز انتشار دارند»، و «تصویر روی جلد و یا صفحهٔ اول نمونه‌هایی از مطبوعات ایران» و «نمونهٔ فرمهای مورد استفادهٔ پژوهشگران» این تحقیق را تکمیل می‌کنند.

در این تحقیق، که باجدولها، آمارها و نمودارهای متعدد و متنوع همراه است، از ۲۱۲۵ روزنامه‌نگار در تهران و شهرستانها نظرخواهی شده است، که این رقم البته همهٔ قلم به‌دستهای مطبوعات را در برنمی‌گیرد اما به‌رحال نمایانگر دامنهٔ وسیع کار و دقت در نظرسنجی و نتیجه‌گیری است.

۲. روزنامه‌نگاران ایران و آموزش روزنامه‌نگاری: این تحقیق پایان گرفته و حاصل آن به صورت رساله‌ای ارائه شده است.

این تحقیق شامل پنج بخش مجزاست:

(۱) تاریخچه و برخی از تئوریه‌ها؛

(۲) نظرسنجی از روزنامه‌نگاران؛

۳) نظردیگران (استادان خارجی و فارغ التحصیلان ایرانی غیرحرفه‌ای)؛
۴) بستر نگرش؛

۵) جمع‌بندی و نتیجه، جدول، پیوستها.
در بخش اول «تاریخ آموزش روزنامه‌نگاری» در جهان و سابقه آن در ایران و نیز برخی از تئوریه‌ها و نظریات مربوط به این امر در دو فصل به اجمال مورد بررسی قرار گرفته است.

بخش دوم که در واقع موضوع اصلی این تحقیق و ستون فقرات آن است و به «نظرسنجی از روزنامه‌نگاران ایران» اختصاص دارد، حاوی چند فصل است:

۱- «مشخصات عمومی نمونه مورد بررسی» که در سال ۱۳۷۱ از ۳۱۵ روزنامه‌نگار در تهران و شهرستانها انجام گرفته است و ضمن آن مشخصات افراد از لحاظ جنس، سن، محل اشتغال، سابقه خدمت، نشریه، سطح سواد، رشته تحصیل، کشور محل تحصیل، سال اخذ مدرک و گذراندن دوره‌های کوتاه مدت به دست داده شده است.

۲- فصل سوم به بررسی «نیازهای آموزشی روزنامه‌نگاران» اختصاص دارد و ضمن آن «میزان انطباق محتوای دروس روزنامه‌نگاری با عمل»، «توان متون درسی... در ارائه راه‌حلهای جهان سوم»، «دروس مورد نیاز»، «نتایج گذراندن دوره‌های کوتاه مدت»، «توصیه‌هایی برای تدوین برنامه جامع آموزش... مطرح شده‌اند... این بخش با انواع نمودارهای دقیق و آموزنده همراه است.

بخش سوم حاصل گفت‌وگو با ۲۷ تن از محققان کشورهای خاورمیانه و آفریقا درباره آموزش روزنامه‌نگاری است که در اجلاس خبرگزاریهای غیرمتعهد در تهران شرکت کرده بودند. در همین بخش همچنین «نظر فارغ التحصیلان ارتباطات غیرشاغل در مطبوعات» نقل و تجزیه و تحلیل شده است.

در بخش چهارم «مسائل مطبوعات و روزنامه‌نگاران از دیدگاه آنان» مطرح شده و در آن بر سه موضوع عمده تأکید شده است:
۱) بزرگترین انتقاد بر مطبوعات کشور؛
۲) سهم روزنامه‌نگاران از وضعیت موجود مطبوعات ایران؛

۳) پایگاه اجتماعی روزنامه‌نگاران.
متن رساله با بخشی تحت عنوان «جمع‌بندی و نتیجه» به پایان می‌رسد و پس از آن ۳۵ جدول در مورد موضوعات و مقوله‌های مختلف و پنج «پیوست» مشتمل بر متن چهار پرسشنامه و «مشخصات روزنامه‌نگاران نمونه مورد بررسی» و بالاخره «مآخذ» نقل شده است.

گفته می‌شود که «در کشورهای درحال توسعه، روزنامه‌ها با ایده‌آلها و آرمانهایی متولد می‌شوند و در محرومیت و ناامیدی زندگی می‌کنند و بسیاری از آنها در محرومیت و ناامیدی می‌میرند» (ص ۱۷۱). علت این امر چیست؟ از پاسخی که روزنامه‌نگاران ایران به پرسشنامه‌ها داده‌اند چنین برمی‌آید که «از دید آنان کلیشه‌ای بودن محتوای مطبوعات و نبود خلاقیت در آنها... خودسانسوری، کمبود متخصص و عدم استفاده از نیروهای موجود، تجاری و تبلیغی شدن مطبوعات، بی‌توجهی مطبوعات به مسائل واقعی جامعه، خطی و سیاسی شدن مطبوعات و عدم شناخت نیازهای خوانندگان» (ص ۱۶۷ و ۱۶۸) موجب نوعی «ناهنجاری» شده است که به «مرگ زودرس» (ص ۱۷۱) می‌انجامد و تحلیل و بررسی نظرها و آرا نشان می‌دهد که «آموزش روزنامه‌نگاری در ایران نیاز به بستری دارد که اگر آماده نشود ممکن است حتی بسیاری از نیروهای آموزش‌دیده را نیز به هرز ببرد» (ص ۱۷۵).

رساله روزنامه‌نگاران ایران و آموزش روزنامه‌نگاری تحقیقی آموزنده و دقیق است که می‌تواند راهگشای برنامه‌ریزی دقیق برای آموزش روزنامه‌نگاری در ایران باشد.

۳. تحلیل محتوای چهل سال متون آموزش روزنامه‌نگاری در ایران: این رساله متمم و مکمل دورساله است که در بالا به آنها اشاره شد. و شامل چهار فصل است:

۱) «کلیات و روش تحلیل محتوا»، که فصلی است مستقل و علت پرداختن آن این است که کار مستقل تحلیل محتوا، آن هم به صورتی که در این تحقیق انجام شده است، سابقه یا مشابه بسیار کمی در زبان فارسی دارد. در این فصل بحث مفصلی درباره منابع «روزنامه‌نگاری» و آموزش آن در ایران انجام گرفته است که بسیار آموزنده است.

۲) «تاریخچه تدوین و انتشار متون آموزش روزنامه‌نگاری» که به سه دوره مشخص تقسیم می‌شود: الف) پیش از تأسیس مؤسسه عالی مطبوعات؛ ب) از تأسیس مدرسه عالی مطبوعات تا انقلاب اسلامی؛ پ) از انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۷۲.
۳) «موضوعات و مقوله‌های مورد بحث در منابع آموزش روزنامه‌نگاری» شامل موضوعات اصلی و موضوعات فرعی.
۴) ارزشها و ارزش‌گذارها در منابع آموزش روزنامه‌نگاری...

این رساله منبع ذی‌قیمتی است و امید می‌رود که هرچه زودتر چاپ و منتشر گردد. ■